

İstanbul Sevenler Kurumunun Eski Eserleri Kuruma ile ilgisi

T. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Maarif Vekili, Sayın Hamdullah Suphi Tanriöver'in Reisliğinde Ankara'da toplanan ilk Maarif Şurası İctimai (15 Temmuz 1921). *Premier Congrès de l'Instruction Publique réuni à Ankara le 15 Juillet 1921, sous la Présidence de l'Honorable Hamdullah Suphi Tanriöver, Ministre de l'Instruction Publique du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie.*

Meşrutiyet devrinde teessüs etmiş olan "İstanbul Muhibleri" Cemiyetini istihlâf eden "İstanbul Sevenler Kurumu" beynelmülel münasebetlerinden istifade olunmak üzere, umumun menfaatlerine hadim cemiyetlerden bulunan "Türkiye Turing Kurumu"nun çerçevesi içinde, Eğitim Bakanlığının kararı, teşvik ve himayesile, altı sene evvel ihya edilmiştir.

İstanbul Sevenler Grubu, Eğitim Bakanlığına, Müzeler ve Abideler Umum Müdürlüğü ve Eski Eserleri Koruma Komisyonu vasıtası ile bağlıdır.

Maksadı:

İstanbullu adamakıllı tanıyan ve gönülden seven; İstanbulun tarihile, abidelerile, tabii güzellikleriyle uğraşmayı kendine iş bilen idare, ilim, sanat adamlarını mümkün olduğu kadar bir araya toplayıp, müktesebatlarından, tetkik-

lerinden, alâkalarından istifade ederek İstanbul şehrine hasbî hizmet ve Eski Eserleri Koruma Komisyonuna fahri yardım etmektedir.

Filvaki, Eski Eserleri Koruma Komisyonunun bütün üyeleri, İstanbulun hayatta olan şehrinin, İstanbul hakkında eser yazmış veya hazırlayan yerli, ecnebî uzmanlar, müellifler, mimarlar, sanat erbabı, aidat ödemek mecburiyeti bile olmaksızın, Grubun tabii azasındadır.

Grubun yayın vasıtası, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunun Belleteni olup, başka yerlerde neşredilmiş olsun olmasın, üyelerin İstanbul hakkında mühim yazıları bu dergiye bedelsiz dercolunur. Gerek grup üyelerine, gerek dünya üzerinde onyediy milyon azası olan Turing Teşekküllerine, yine bu dergi bedelsiz dağıtılır.

Bu suretle, İstanbul hakkında, gayri resmî menbada çıkarak yolile en tesirli propaganda yapılmış olmaktadır.

İstanbulu Sevenler Grubunun Mali Sermayesi:

Muhterem Aziz Oğanın delâletile eski İstanbul Muhipleri Cemiyetinden tevarüs ettiği yedi yüz küsur lira ile, İstanbul Belediyesinden yalnız bir defa almağa muvaffak olduğu 3000 liradan ibarettir.

Bu paraya, Türkiye Turing ve Otomobil Kurmundan altı sene içinde alınan 6000 lira ilâve edilirse, Grubun sermayesi ceman 9700 liraya balığ olur.

Neticeleri peyderpey alâkalı makamlara bildirilen yüzlerce tetkik gezintileri, tarihî abidelerimizi mahvıdan kurtarmak için hükûmet, ve belediye daireleri nezdinde mütamadî teşebbüsleri, aylık neşriyatı, seri hâlinde konferansları, riseler, monografi'ler yayını haricinde, İstanbullu Sevenler Grubu üyelerinin fahri yardımları ve öz varidatı ile ve Eski Eserleri Koruma Komisyonunun tensibile başardığı başlıca işler şunlardır:

1 — Yedikule içindeki çeşmenin, Fatih zamanında inşa tarzı malûm olmayan surette deşil, yıkılmadan evvelki hâline ifrağı

2 — a) Türk-İslâm muhiti olan Beyoğlu cihetinde bugün kalmış yegâne Türk kültür camiasını teşkil eden Galata Mevlevîhanesi haziresinin (bugün Evlenme Dairesi inşa edilen) sahasındaki yol duvarı 1940 da İstanbulu Sevenler tarafından müceddecen tamir ettirilmiştir. Bilahare buraya mektep yapılmak üzere bu duvar yıktırılmış; mektep yapılmaktan sarfınazar olunduktan sonra Belediyece tekrar yaptırılmış ve busefer Evlenme Dairesi yapılmak için üçüncü defa yıktırılmıştır.

b) Mevlevîhane haziresi tanzim edilerek, kurumuş ve kesilmiş ağaçların yerlerine 50 adet Servi ve Mazı diktilmiş ise de, mektep ve evlenme daireleri inşası sırasında sökülüp attırılmıştır.

c) Aynı hazire içinde ayrılmış lâhid taşları perçinlenmiş, Türbe sırasındaki parmaklık tamamlanmış; Şeyh Galip'in valde ve pederinin ve diğer 30 kadar mezar taşları dikilmiş; Kumbaracı Ahmet Bonneval Paşanın taşları ve demir şebekesi tamir edilmiş; meşhur İbrahim Müteferrika ve arkadaşı Kırımı Abdullah Efendinin bakayası Okmeydanından ve Ayazpaşadan usulî dairesinde nakledilerek buraya gömülmüş, mer-

kadlarına şebekeler yaptırılmış; şair Leylâ Hanımın mezarı onarılmıştır.

d) Mevlevîhane avlusundaki tarihî çeşme temizletilmiş ve yalâğı yaptırılmıştır.

e) Polis Karakolu ittihaz edilen Mevlevîhane sebili ve üstündeki Kütüphane binasının kurşunları tamir edilmiş, su sızıntıları kesilmiş ve önündeki taraça tamir edilmiştir.

f) Çeşmenin yanındaki abdesthaneler de yeniden yapıma derecesinde tamir görmüştür.

g) Bunlardan başka, yine Grubun mütevalî talep ve teşebbüsleri neticesinde Galip Dede ve Halet Efendilerin Türbeleri, Eğitim Bakanlığı tarafından Topkapı Müzesi vasıtasile esaslı surette onarılmışlardır.

h) Mevlevîhane avlusunun köşesindeki kârgir Aşhaneye bazı taşlar, kitabeler ve malzeme konulmuş ve anahtarı Polis Mevkii Komiserine tevdi edilmiştir.

3 — Taksimde üstünün kurşunları çalınmış olan tarihî Kazancı çeşmesi mehmaemken yaptırılmıştır. Feriyyedeki Valde Sultan ve Kule dibindeki Bereket Zade çeşmesi elden geldiği kadar temizletilmiş ve mahvıden korunmuştur.

4 — Beyazıtta Üniversite Kütüphanesi arsasında ve İbrahim Paşa camii haziresi köşesindeki Kaptan İbrahim Paşa Sebili, üyelerimizden Y. M. Saim Ülgen'in mürakabesi altında, dökme parmaklıkların ikisi ve çökmek üzere olan kubbesi yeniden yaptırılmak üzere asgari masrafla tamamen ihya edilmiş ve kıymetli bir âbide kurtarılmıştır.

Üniversite talebelerine bedava dağıtılmak üzere bu sebile su isalesini mükerreren Belediyeden rica ettikse de, henüz muvaffak olmadık.

5 — a) Yüksek kaldırımla Lülecihendek sokağının köşesinde yıkılmağa yüz tutan, 17 inci asra ait, Matbah Emîni Hasan Ağa Çeşmesi Y. M. Saim Ülgen'in nezareti altında esaslı surette tamir ve önüne bir yalak ve bir saçak ilâve edilmiştir.

b) Galata Nahiye Müdürü Bay Talât Yücebaş'ın yardımile ve yine Y. M. Saim Ülgen'in tâlimatı dairesinde, Tophane meydan çeşmesi ve Galatadaki Kemankuş Mustafa Paşa çeşmesi tahta kalem, ponso taşı ve arap sabunile iki ustanın bir ay çalışması ile temizletirilmişlerdir.

6 — Beşiktaşta Yenimahallede, Cihan Seraskeri Rıza Paşa çeşmesinin hâzinesi tamir edil-

miş üstü ve etrafı sıvalanmış, ve gelip su alanları yağmurdan muhafaza için önüne küçük bir saçak yaptırılmıştır.

7 — İstanbulda Mahmut Paşayı Veli caminin harimi haricinde yan tarafta dört köşeli, Güzelce Mahmut Paşanın yangından harap olan çeşmesi, imkân derecesinde temizletilmiş ve bânisinin hüviyet ve şahsiyeti hakkında Prf. Cavid Baysun'un kurum için hazırladığı kıymetli bir monografi neşredilmiştir.

8 — Mora Tekkelerini tesis eden Nuredin-i Cerrahi'nin İstanbuldaki tanhâ Türbe ve Tekkesinin tamine 500 lira tahsisile iştirak olunmuştur.

9 — Vefada Kovacılar Caddesinde belediyece bir infilâk maddesi fabrikasına kiralanan Reis-ül-Küttab Recai Efendi mektep, sebil ve çeşmesinin cephesindeki yerinden oynamış mermer levhalar müteahhid Ekrem Ayverdi'nin himmetile takviye ettirilmiş, binanın toprak ve enkazla kapalı önü açtırılmış ve yüzü yıkattırılmıştır.

10 — Şeyhzadebaşında, Nevşehirli İbrahim Paşa medresesinden nisbeten sağlam kalan bir iki kubbe ve revak'ın çökmesi önlenmeğe çalışıldı.

11 — Beyazıtta Şimşekhanenin önünde Arkeoloji Müzelerinin mürakebesi altında kurumumuz faydalı hafriyat yaptı.

12 — İstanbulu Sevenler Grubu kendi vasıtaları ile başardığı bu işlerden başka, imar münasebetile yerlerinden kaldırılan beş tarihi çeşmenin kurulacakları yerleri Şehircilik Mütelasısı Mr. Prost ile birlikte tesbit ettiği gibi, büyük küçük onbeş yirmi âbidenin ve müstemilâtının da tamine önayak olmuştur.

Yukarda verilen izahattan anlaşılmiş olduğu üzere, İstanbulu Sevenler Grubu, Eğitim Bakanlığının kendisinden beklediği vazifeyi ve ummadığı hizmetleri Eski Eserleri Koruma Komisyonu ile daima fikir ve mesai iştiraki suretile şimdiye kadar yapmış ve yapmaktadır.

Eğitim Bakanlığına geçmesiyle, ilmen makamını dolduran muhterem Reşad Şemseddin Sırer'in Cemiyete mev'ut fiili himayesi ve bu sene Ankarada tesis olunan Eski Eserleri Koruma Cemiyetinin nakdi yardımı ile İstanbul fethinin 500 üncü yıldönümü hazırlıklarına İstanbulu Sevenlerin her sahada can ve gönülden faydalı ve hayırlı surette iştirak edebileceği kuvvetle umulur.

R. S. A.

Sapancadan geçerken

Trenimiz Sapancada durdu. Sapancalı kadınlar, Sapancalı çocuklar, kiminin kolunda dizi dizi, kiminin elinde sepet sepet elma, trenin pencerelerine yaklaştılar.

Bölgelerin hususiyetlerine bayılıyorum. Sapancaya geldiğimi elmaları görünce anlarım. Eskişehirden geçerken, taşından süslü şeyler bulup almak isterim. Bir buçuk yıl evvel bir seher vakti Kalecik istasyonunda yediğim bir tabak dutuu lezzeti hâlâ damağımdadır. Sapancadan her geçişimde de bir sepet elma almak aklımdan geçer, fakat alamam.

Sepetin üstündeki elmalar pek nefistir, fakat alanlar söyler:

— Altından moloz çıkar!

Neden böyle yaparlar, ve neden az tamah yüzünden kendilerinin çok zarara girdiklerini düşünmezler.

Bu son seferde sepetleri değişik gördüm. Sepetler, sepetin kenar taraflarına gelen elmaları da gösterecek şekilde yalnız dik çivilerden yapılmış, ufki çöpler ancak sepet iskeletini tutabilecek kadar az konulmuş. Sepetin üstündeki elmalar gibi, kenarında kilerin de görünmesi aldanma ihtimalini azaltıyor. Kenarlara da elma koyup tam ortayı molozlarla doldurmadılarsa!.. Bir an yüreğimin sızladığını hissettim. Hiç te hoş şeyler değil.

Gönül öyle ister ki, Sapancanın elması yine eskiden olduğu gibi kapalı sepetlerde satılsın ve gönül ister ki, Sapancadan geçen yolcu, gözü kapalı alacağı bir sepet elmada bir tek çürük bulunmadığına kani olsun! Gönül öyle ister ki...

Sapancadan hiç geçmemiş biri ordan geçiyorsa sepet sepet elmaların tren penceresine yaklaştırıldıkları zaman o yolun her zamanki yolcuları, ilk defa geçene, göğüsleri gere gere tavsiye etsinler:

— Alınız, çok güzel elmadır bir tek çürük bulunmaz.

Sapancalılar elmalarını yolculara satmak istiyorlarsa, sepetlerin kenarlarını açmaları boşuna zahmettir, varsınlar sepetlerin kenarlarını yine kapasınlar, fakat sepete elma sıralarken kalblerine iyi niyet dolsun, yolcuya para mukabil de olsa bunları ülkelerinin bir hususiyeti olarak hediye ettiklerini düşünsünler.

Az zaman sonra, çok kazanacakları muhakkaktır.

İsmet Hulûsi İMSET

Tophanede Kaadiri hane Tekkesi

Tophaneden Firuzâğaya çıkarken, Kaadireler yokuşunda, "Kaadiri hane" diye, maruf Hacı Piri tekkesi ve camisi ve haziresi, Osmanlı tarihinin ve medeniyetinin kıymetli sahifelerinden birini teşkil etmektedir.

Bu tekkenin eski bir Klise üzerinde inşa olduğu, hem Hadıkattülcevamide (cilt 2 sah. 67), hemde İskarlatos Vizandios'un "Konstantinopolis" nam eserinde (cilt 2. sah. 81) yazılıyor. Bu klisenin hangi klise olduğu ve eski isminin ne olduğu hakkında, tarihçilerimiz bugüne kadar bir yazı yazmamış olduklarından bu bapta tetebbuatta bulunmak lüzumunu gördüm.

En evvel hatırıma Buendelmontenin haritası geldi. Bu haritaya baktığımızda, Galatanın şimali şarkisinde, yani şimdiki Tophane ve Salıpazarının üstünde ve mezkûr Kaadiri hanenin bulunduğu yerde oldukça büyük bir klisenin bulunduğunu görüyoruz.

Hazreti İsa'nın vefatından sonra, Hristiyanlığı neşr için, o zamanki dünyanın her tarafına yayılan Havariyundan Andrea, birinci asrın ilk yarısında Bizans şehrine gelerek, faaliyete başladığı zaman, Museviler ile Putpereslerin toplu buldukları Bizans şehrinde oturmayı münasip görmeyip, her hususta sakin olan karşı tarafta, yani şimdiki Salıpazarı ve Fındıklı tarafında ikâmeti tercih etmiş olduğu malumdur. O zamanlarda Fındıklıya, "Argirupolis" ve Salıpazarı ile Tophanenin üst taraflarına "Elea" adlarını veriyorlardı.

İlk devredeki Hristiyanlar, ve bilhassa Argirupolis Hristiyanları milâtdan sonra, 137—141

senelerinde Elea mevkiinde "Ayion Makaveon" adını verdikleri bir Kliseyi inşa etmişlerdi. Bilâhare dördüncü asır iptidalarında, Büyük Konstantin mezkûr kliseyi yıkarak, yerine Bazilik şeklinde bir klise inşa etti. İmperator "Makaveon" yerine "yedi etfala ve bunların hocası olan Rahip Elyazez'e" ithab eyledi. İsimlerde değişiklik yoktur. Makabeleler zaten "yedi çocuk" idi.

[Bu yedi çocuk esasen Hristiyan değildi, Milâttan 168 sene evvel icrai saltanat eden yahudi düşmanı Andiohos'un gazabına uğramışlardır. Bunlar müteassıp müsevi olduklarından, dinlerini inkâr etmediklerinden dolayı mumaileyh Andiohos tarafından idama mahkûm oldular, ve anaları Solomoni'nin gözleri önünde birer birer idam oldular. Solomoni, idam esnasında, çocuklarının her birine ayrı ayrı din darane ve tesellibaş sözler söylüyordu. Ve yedinci çocuk idam olunduktan sonra, kendisini ateşe atarak ölmüş-

tür. Hristiyanlar da, dinleri uğrunda fedayı can eden bu yahudi çocuklarını ve analarını azizler meyanına ithal etmişlerdir, ve her sene Ağustosun birinci günü bu azizler için kliselerde ayini ruhanî icra olunmaktadır.

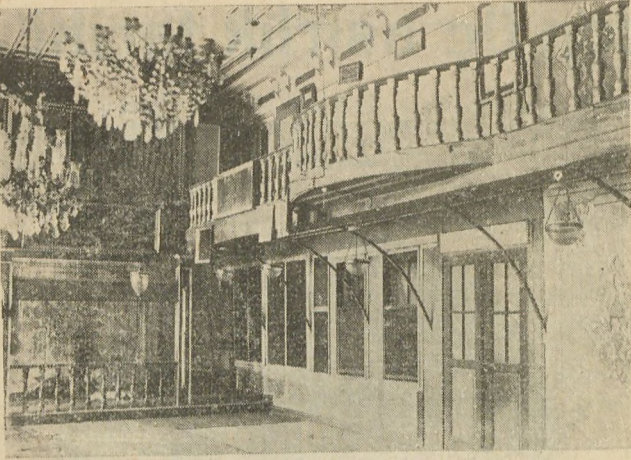
Azize Solomoni'nin mukaddes bakayası eylevm Fener Rum Patrikanesi Klisesinde bulunduğu malumdur.]

Ayion Makaveon Klisesine, halk, "Eleadaki Klisa" adını veriyorlardı, mezkûr Klisenin İmparator İraklios'un (yedinci asırda) 14 üncü saltanatı senesinde mevcut olduğu "Aleksandri-

Kaadiri Camii Minaresi (XVIII asır)

Minaret de la Mosquée des Derviches de l'ordre Kadiri.

Tophanede Kaadiri Tekkesi Semahanesi (XVIII)
Intérieur du Couvent des Kadiri à Tophane.

non Hronikon" nam eserin 718 inci sahifesinde yazılmaktadır.

625—626 tarihinde Avarlardan bin kişi "Ayion Makaveon" Klisesinin bulunduğu mevkiin tepesinden ateş yakmak sureti ile oraya vurutlarını karşı yakada, yani Boğazın Anadolu kıyısında toplanmış olan İran askerine bildirmişlerdir. (İskarlatos Vizandios, cilt 2 sah. 83).

Büyük Konstantin, bu kliseyi inşa ettikten sonra, vefatında bu klisede defnolanması için türbesini hazırlamak istedi, halbuki saray erkânı bir İmparatorun İstanbul surları içinde defnolanması icab ettiğini ihtar eylemiş olduklarından, bu fikrinden sarfı nazar eylemiştir.

Bu civarda tarihçi Francis birde Aya Kostantin Klisesinin mevcudiyetinden bahsediyor isede, bu klisenin sözü geçen Makaveon Klisesi olmadığı ve sahilde diğer bir klisenin olması lâzım geldiği tarzı ifadesinden anlaşılıyor.

Elea mevkiinde bir de meşhur Aya Mama Klisesi vardı. Bu klisenin İhlamur mevkiinde olduğu söyleniyor. Bizanslılar zamanında ve hattâ fetih esnasında İhlamur tarafları meskûn idi, oralarda bir köy vardı, ismine de "Naçuka" derlerdi. Bugünkü Maçka ismi o zamandan kalmıştır.

[Fetihten 45 sene sonra ikinci Beyazıt zamanında yazılmış "Kanunnameyi Havvası Konstantiniye" adındaki yazma kitapta yazılıdır. Bu kitap Bevizittaki Belediye Kütüphanesinde muallim Cevdetin yazma kitapları arasında 0/77 Numara ile bulunmaktadır]. Yukarıdaki tafsilâta mazaren Kaadiri hane tekkesinin mebni bulunduğu eski klisenin Ayion Makaveon Klisesi olduğu hakikata yakın bir ihtimaldir.

Kaadiri hane 1630 tarihinde ve dördüncü Murat zamanında Tosyalı Şeyh İsmail Rumî tarafından bina veya ihya olunmuştur. 1643 tarihinde vefat eden Şeyh İsmail bu Tekkenin haziresinde dökme şebekeli bir kabirde yatmaktadır. Şeyh İsmail bu dergâhtan maada Edirne'de ve Bursa'da ve Tosya'da ve mahalli sairede kırk-

tan ziyade Kaadiri Tekkesi açmıştır. Kaadiri hane nin eskiden minaresi yoktu. Üçüncü Mustafa zamanında (1757—1774) sipahiler ağası olan Mehmet Ağa bir minare yaptırmıştır. Tekkenin kapısı ittisalinde bulunan gayet zarif çeşmenin banisi Topçu başı İsmail ağadır.

1764 da vukubulan ve on beş saat devam etmiş olan yangında Kaadiri hane ile Galata Mevlevi hanesi yanmıştır.

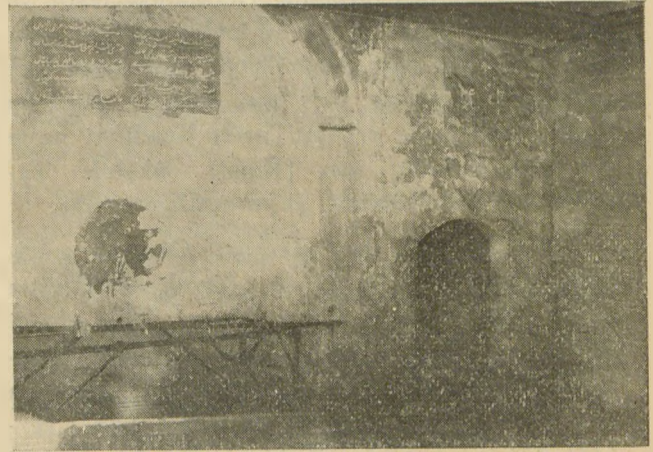
Üçüncü Sultan Mustafa zamanında ve 1765 senesinde Yenişehirli Osman Efendi bina emini nasbolunarak, Kaadiri hane ve Mevlevi hane yeniden inşa olunmuşlardır. 1822 tarihinde vukubulan Tophanenin büyük yangınında Kaadiri hane tekrar yanmış olduğundan, zamanın Padişahı İkinci Mahmud'un iradesi ile yine ahşap olarak müceddeden bina ve ihya olunmuştur.

Bugün dahi iyi bir halde muhafaza olunmakta bulunan Kaadiri hane alçı pencerelele ile ve divar nakışları ile kıymetli bir eserdir. Kütüphanesinden bir kısmı mevcuttur. Tekke kısmını bir ilk okul işgal etmektedir. Tekke bahçesindeki tarihi ocak yıktırılmıştır. Tekkenin haziresinde pek büyük şeyhlerin mezarları vardır.

Tekenin altında üç dört masura kalınlığında bir su 75 santim kadar yüksekliğinde ve 60 santim kadar genişliğinde bir tünelden akmaktadır. Bizans klise ve manastırlarındaki sular ekseriyetle kuyu ve sarnıçlardan tedarik olunmakta olduğundan, Kaadiri hane ye gelen bu suyun Osmanlılar tarafından Tekke için getirilmiş olduğu mehluzdur.

Caminin altında Türk hamamını andırır bir taş ve tuğla bina vardır, buranın evvelce bir (hypogée) yani klise altı mezarlığı olması da mümkündür. Bahçede görülen bazı tuğlalar, Bizans mamulü tuğlalardır. Şeyh evinin altından cami altına doğru açılmış bir mahzen başlığının inşa tarzı da Bizans mimarisini andırır.

14-11-946 VL. Mirmiroğlu

Kaadiriler Tekkesi zemini
Rez-de-chaussée du Couvent des Kadiri.

Kaadiri asitanesinin son üç asırlık tarihi

(Kadiriye Camii) diye (Hadikatülcevami cilt 2, sahife 67) de yazılı olan ve mescit, tekke daireleri, hatire, çeşmelerle mahzenden müteşekkil, tarihi yadı önemli eski eserler camiasının yeri, hatiresinde gömülü olup, (1040 H - 1630 M) de vefatı mevcut kabir taşından anlaşılan (Hacı Piri) tarafından vakfedilmiştir. Kitabeli taşının örneği şudur:

Hüvelhayyülbaki

Sahibülhayrat Hacıpiri muhterem

Bu makama oldu baisirayegân

Ruhu şadola zikrullah ile

Eyle ya Rab ravzasın cennet mekân,

Seni 1040.

(1037 H - 1627 M) de vefat eyleyen oğlu Mehmed Çelebinin taşı da civarındadır.

Binayı kuran, Tosyanın Sadın karyesinden ve Kaadiri tarikatının 2ci Piri bulunan yüce tasavvuf âlimlerinden Şeyh İsmail Rumî efendidir.

Bu muhterem zad İstanbul'a gelmeden önce, Bağdat'ı ziyaret edip, Şeyh Feyzullah efendiden Piri Sani künyesile irşada memur olarak, birçok şehirler ve kasabalar gezmiş ve Tosya, Kastamonu, Edirne, Tekirdağ, Bursa, Mısır ve Siroz'da (Hadikanının tabiri üzere "Evliya" adedince 48 mahalde) Tekke tesis eylemiş ve İstanbul'a gelerek, Sofular Camii Şerifinde Neşriyüvad eyleyüp (Tekkeyi Mezburu bina ve ihya) eylemiştir.

Miradı İstanbul Cilt I - sahife 376 da (ve sair tamam 40 mahalde birer tekke küşad eyledikten sonra, 1020 tarihinde Dersaadete teşrif ve halen Defini Hâk İtirnâk 10 kadar makamı meskûru Hacı Piri nam Sahibülhayır tarafından terk ve teberru olunarak, bina inşa edüp en evvel bu Belde; Tayyibede erkânı Tarîkî Kaadiriye neşre muvaffak oldukları için, (Rumî) lâkabile Tehallûs buyurulmuşlardır, diye açıklamaktadır.

Bursalı Tahir bey merhum, Osmanlı müellifleri Cilt I - sahife 25 de (Ahvali Aliyelerinin tafsili Atiyüdtercüme Hafız Ahmed Rifat efendi merhumun "Nefhatülriyazülaliye fi beyan Tarikatül Kaadiriye" sinde münderiçtir.) dedikten sonra, Tekirdağlı Sırrı Ali Efendinin (1202 H - 1781 M)de yazdığı Tuhfeyi Rumî adındaki manzum eserinde yazılı olduğunu ilâve eylemektedir.

Kaadiriler Tekkesinin methali

Entrée du Couvent des Kadiri à Tophane.

Dediler tarih nakli Piri sahib izzete

Bu an İsmail Rumî göçtü Bezmi Vahdete

Seni 1041 H.

deği tarih mısraına göre (1041 H - 1631 M) ebediyete intikal ederek, üstünde

Bilirsin ruh Ehlullahı kim sahibi tasarruftur

Bu İsmail Rumî Meş'edidir eyle istimdat

Beyiti nefis bir hatla mahkûk pirinç şebeke içinde medfundur.

Şeyh İsmail Rumî Efendiden sonra:

- 2— Damadı Şerifievvel Halil Efendi 1041 - 1069 H 1631 - 1658 M
- 3— Oğlu Seyyidi Fazıl Mehmed Efendi 1069 - 1099 H 1658 - 1697 M
- 4— Oğlu Şerifisanî Abdurnahman Efendi (Ced Hasan Efendi merhum damadı) 1099 - 1123 H 1697 - 1711 M
- 5— Oğlu Şeyh Hüseyin Efendi 1123 - 1126 H 1711 - 1714 M

6— Biraderi Şeyh Halil Efendi 1126 - 1145
H 1714 - 1732 M

Vekâletle Aliyülvahidi bulunduktan sonra:

7 ve 8 Halil Efendi Zade Seyyid Mehmed Efendi ile Seyyid Ahmed Efendiye müş-
tereken cihet verilmiş ve 1216 H - 1801 M.
senesine kadar devam edip

9— Seyyid Ahmet Efendi oğlu Mehmed Sırrı
Efendi 1216 - 1226 H. - 1801 - 1811 M.

10— Damadı Emin Efendi 1226 - 1261 H
1811 - 1845 M. Bu zatın zamanında der-
gâh 1239 H 1823 M. de ve 2 ci Sultan
Mahmud Adli devrinde yeniden yapılmıştır.

11— Şerif Ahmed Efendi torunu Şeyh Abdüşşekür
Efendi 1261 - 1277 H 1845 - 1860 M.

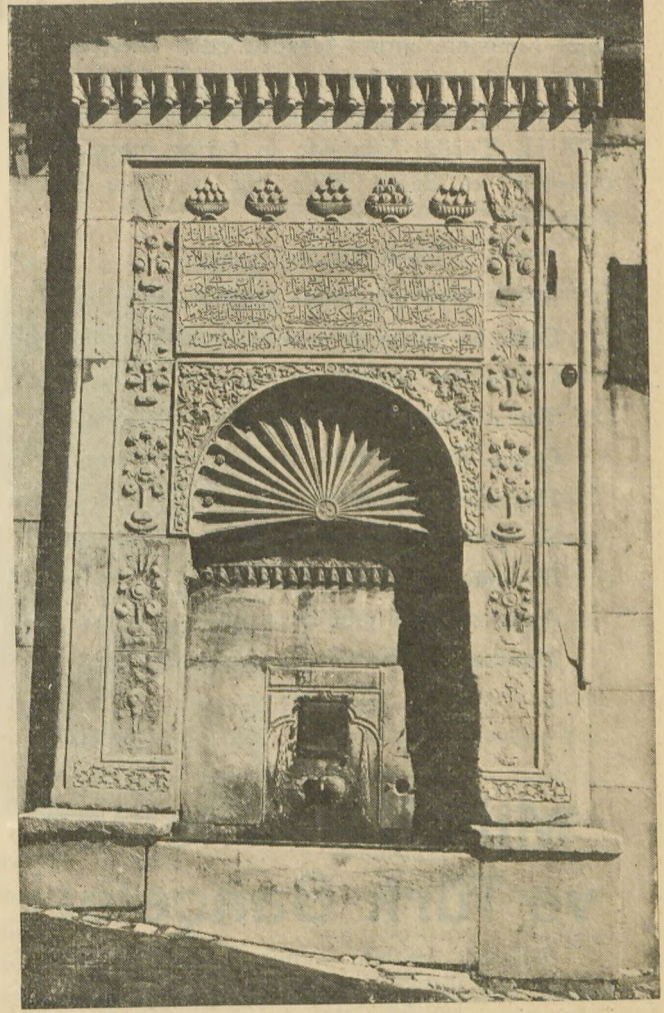
12— Oğlu (İmamı Şehriyari) Mehmed Şere-
feddin Efendi 1277 - 1293 H 1860 - 1866
M. Bu zad oğlu Şerif Ahmed Muhyeddin
Efendiye Kasrıyed edüp 1302 H 1884 M
de Hicaz da vefat eylemiştir.

13— Oğlu Şeyh Ahmed Muhyeddin Efendi
1292 - 1327 H 1875 - 1909 M. Bu zatın
zamanında 1312 H 1894 M.de dergâh ta-
mir edilmiştir.

14— Oğlu Şeyh Abdüşşekür Efendi 1327 -
1339 H. 1909 - 1918 M.

15— Oğlu Şerif İsmail Gavsi Efendi 1339 H.

Vakıflar idaresi, önemli aniyelerden olan bu-
rasının, eski eserleri koruma encümeni kararı
vechile hüsnü muhafazası için, eski Şeyhi olup

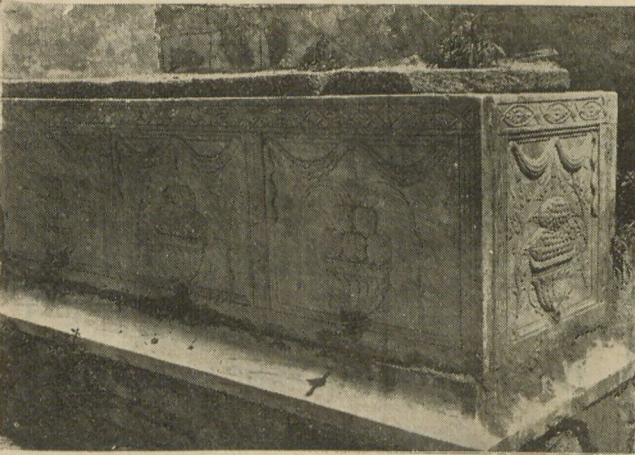

— Tophane'de Kaadirihane Tekkesine bitişik
İsmail Ağa Çeşmesi

Fontaine d'Ismaïl Agha près du Tekké des Kadiri

ecnebi diline de aşına bulunan Bay Gavsiyi
kasım ve muhafız tayin edüp, binayı ziyaretçilere
açık bulundurmuş, ve bu zatın dikkati ve mü-
temadi nezareti ile mamuriyeti devam eylemekte
bulunmuştur.

Hatirede gömülü mühim ve tarihe geçmiş zatlar:
Tasavvuf bilginlerinden ve değerli şairlerden
Eşref Zade İzzettin Ahmed Efendi (1152 H.
1739 M.) bu zatın (Enisülcenan) adında dört
cilt büyük Arâbi tefsiri ve (Müşevvikuluşşak)
adında mevizesi, İzzi Mahlâsı ise şiirleri vardır.
Eski Şeyhlerinden Şerif Halil Efendi divan sa-
hibi bir şairdir. Son devrin mümtaz devlet adam-
larından, musiki üstadı, şöhretli hattat, kadı-
asker ve reisül ülema, Mustafa İzzet Efendi de
burada yatar. Şakirdi Reisülhattain Muhsin

Kaadiriler'de XVIII nci asra ait bir Türk lâhidi
Sarcophage Turc
dans le Couvent des Kadiri (XVIII).

Zade merhum Abdullah İbeyin yazısıyla nefis kitabesinin altında 1293 H. tarihi görülmektedir. Cami binasının altına tesadüf eden bahçede Bizanten mahsen vardır.

Mektep ittihaz edilmiş mahallin alt katında 1177 H. Tarihli kitabede, o tarihe mevcudiyeti anlaşılan ve daimi akan bir su yolu bulunmaktadır.

Tarih kitabesi şudur:

Abi bi renk olamagile masharı setri hayat
Oldu bu mecraya membai ismi hayyülâyezal
Olugu için habbü zatından tecelli aleme
Tuttu iklimi şunu serteser nurucemal
Çeşmi Şarı feyizdir taşana sırrı Kaadiri
Haşredek seyrab ol ol feyizle erbabı cemal
Su gibi ezberledim bu çeşmei dılcusuna
Bir mücehver beyid geldi tabla hakim bimisal
Aynı zezem gibi cari oldu emri hak ile
Hanika ve Kaadiride maisafii Zülâl

Sene 1177.

Nuri EBUSSUUD

Millî Karakterler ve Türk Bahçeleri

Bilindiği veçhile henüz Türk bahçelerinde hususî bir stil geliştirilmemiştir. Türkiyede, ecnebi memleketlerde meşhur olan «İngiliz Bahçesi», veya «İspanyol Bahçesi» denilen üslûplar larde memleketin kendine göre bir stili vardır. İngilterede «Hollanda Bahçesi», «İtalyan Bahçesi», veya «İspanyol Bahçesi» denilen üslûplar geliştirilmiştir. Bunlar ekseriya sözü geçen memleketlerden kopya edilmiş veya onların bahçelerine benzer bir tarzda düzeltilmiştir.

Türkiyede Cumhuriyet kurulalıdan beri, bahçecilikte milli bir üslûp yaratmak için vakit olmamıştır. Yeni nesle mensup iktidar sahibi gençlerin dikkati, daha önemli meselelere çevrilmiştir. Türkiyeyi müterakki milletler arasına katmak için açılan mücadele, sırf barışa mahsus bir iş olan bahçecilikle uğraşmak için zaman bırakmamıştır. Fakat bir gün gelecek ki buna da vakit bulacaktır. O zaman, çiçekçilikte, hakikî bir tenakki görülecektir.

Türk bahçelerinde, gölgelikler husule getirmek başlıca gayelerden biri olarak kalmalıdır. Taraçalar, patikalar tahta çiçek grupları bir de-

receye kadar göngelendirebilir. Ve bunda fayda vardır. Çünkü memleketin bir çok kısımlarında güneş, yaz mevsiminde mühlük bir surette kızgın olabilir. Bu gölgeliklerin nasıl temin edileceği ve bu maksat için hangi ağaçların uygun olacağı tecrübe ile meydana çıkacaktır. Küçük yapraklı ve hafif gölgeli gülbrişim ve tesbah ağacı gibi ağaçlar, belki de nebatlara uygundur, fakat insanların rahatı için daha kesif bir gölge veren ağaçlar lâzımdır.

Bana kalırsa, bir gün Türk bahçelerinde İtalyanların Pregola dedikleri kameriye usulü bütün bahçe yollarını gölgelendirmek için kullanılacaktır. Bu üslûp, mimarî kıymeti nazarı itibara alınarak, itidal ile kullanılırsa, Türkiyenin her tarafında faydalı bir surette istimal edilebilir.

Türk bahçelerinin müstakbel şeklinde, havuzlar, çeşmeler fiskiyeler ve alelümüm su ile ilgili tezyinat, gölgenin yanı başında önemli bir rol oynamalıdır. Meselâ içerisinde nilüferler yüzen havuzlar veya küçük bahçeye serinlik ve şairane bir manzara verdikten mada, doğu bahçelerin ananesine de muvafıktır.

Mimarlar ve bahçelere şekil vermekle uğraşan daha başka kimseler, daima toprak ve iklimi nazarı itibara almalı, ve halkın tabii zevk ve temayülleri ve mizacını göz önünde bulundurarak işe başlamalıdır. Ancak bu sayede cidden milli bir karakter arzeden bahçeler husule getirilebilir.

George CATT

İstanbul Üniversitesi Botanik Bahçeleri sabık mutemedi

4947 sayılı kanun gereğince kurulan

**Türkiye Emlâk Kredi
Bankası Anonim Ortaklığı**
(Emlâk ve Eytam Bankası)nın 31. 8.
1946 tarihine göre aktif ve pasifini
devralmak suretiyle

f a a l i y e t e g e ç m i Ő t i r

Üsküdar'da Şemsipaşa Sahilinde Kaptanpaşa Yalısı

Halen Üsküdar'a gidenler, yeni açılan Üsküdar meydanından Şemsipaşa tarafında, Şemsipaşa türbe ve caminin, Vakıflar idaresince noksan bile olsa, tamiir edildiğini görmekte sevinir, ve şimdi resmini verdiğimiz yalının ve bahçesinin yerine yapılan o çirkin, yalnız Üsküdarın değil, İstanbul'un da silüetini bozan semalara kadar yükselmek isteyen, tütün depoları ile karşılaşınca, anlayan anlamayan, bilen ve bilmiyen herkes üzülür.

Eski Üsküdarlılar ve oraya vaktiyle sık geçen İstanbul'lular tütün depoları yerindeki Kaptanpaşa yalısını hatırlarlar. Resim hocam Üsküdarlı Ali Rıza bey merhum da, birgün burasının Balaban iskelesinden sulu boya resmini yapmağa başlamış, tarihini koymadığı bu tabloyu bitirmemiştir. Defterlerinden birinde bulduk ve buraya örneğini koyduk.

Rahmetlinin olgun kalem ve fırçasının en doğru hatlarıyla çizilen ve biraz boyanan bu mükemmel eserde, Şemsipaşa türbesi, önündeki sundurma ve camii kubbesinin bir köşesi mükemmel bir surette

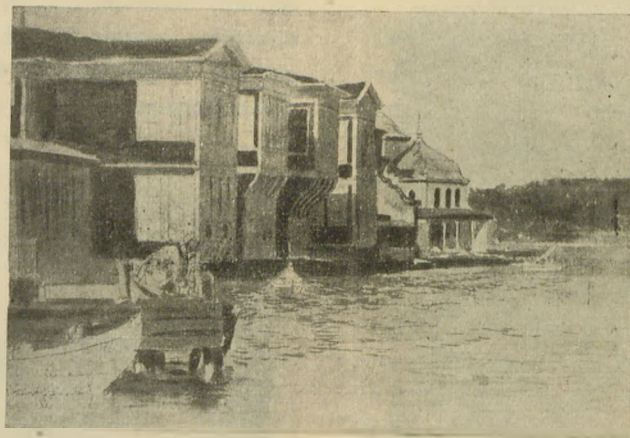
görülüyor. Yalı ise, bütün hususiyetleri göz önünde tutularak, çizilmiş. Aşı boyası ile boyanan bu yalı, tabiat kanunlarına ve Boğaziçinin ezeli güzelliğine uyarak, ancak benzerleri gibi iki katlı olmakla Üsküdarı ve onun Balaban iskelesi ile Şemsipaşa arasını tek başına süslemeğe muvaffak olmuştur.

Pek hoşumuza giden bu yalının resmini Balaban iskelesi ilerisindeki ikinci bir yalının rıhtımından 334 (1918) senesinde Ali Rıza beyin dersinden dönüştürmüşüm. Hocamın resmini kısmen tamamlayan bu resimde ahşap binanın rıhtımı üzerinde oda ve dairelerinin sıralanışı görülecektir. O zamanlar pek harap ve kısmen işgal edilmeyen bu meşhur ve güzel yalının yıkılış tarihi, şimdiki tütün depoları, bunun enkazı üzerine yapıldığına göre, on beş seneden eski değildir. Bu binanın yıkılması Boğaziçi güzelleştiren eski ve millî

Üsküdar'da Balaban iskelesinde Kaptan Paşa Yalısı, 1918'deki durumu (bugün yerinde Tütün deposu vardır).

Ancien Yali du Capudan Pacha à Scutari (Bosphore) d'après le croquis d'A. S. Ünver.

Kaptan Paşa Yalısı (yıkılmadan önce)
Autre aspect du Yali de Capudan Pacha à Scutari (d'après le tableau d'Ali Rıza).

binalarından birisini ortadan kaldırmış, maalesef yerini kurulan bir Ucubeye bırakmak zorunda kalmıştır.

Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER

DENİZ MÜZESİ

Türklerde müzecilik fikri eskidir. Osmanlılar devrinde de eski silâhların muhafazası, ölen padişahlara ait bazı eşyanın hazinede saklanması ve bunların, zaman zaman tahtta bulunan hükümdarlara teşhiri, bugünkü mânasında olmasa da, bir müzecilik telâkkisinin mevcudiyetini gösterir.

"Tophanei Âmire" Müşiri Fethi Ahmet Paşa 1848 de kıymetli ve tarihî eserleri bir araya toplamaya başlamakla, ileride bir müze kurulmasına yol açmış. Âli Paşa sadaretinde ve daha sonraları, bazı yabancı uzmanlar, Harbiye ambarında çalışmalarda bulunmuşlardı.

1875 yılında, aynı zamanda bir meskûkât mütehasısı olan Suphi Paşanın Maarif Nazırlığında, Harbiye ambarlarındaki eşya, Çinili köşke nakledildi. Fakat yabancı müdürlerin elinde tam bir kuruluş ve ilerleyiş hamlesi yapamıyan Türk müzesi, Hamdi Beyin idaresine geçince, Fethi Ahmet ve Suphi paşalardan sonra üçüncü ve en mühim merhalesine de erişmiş oldu.

Fethi Ahmet Paşanın Türk müzesini kurma yolunda attığı ilk adımdan, kırk altı sene sonra da İstanbul tersanesinde (Türk Deniz Müzesi) açılmış bulunuyordu. Deniz Müzesi, Hasan Hüsnü Paşanın Bahriye Nazırlığında Süleyman Nutki Beyin teşebbüs ve gayretiyle açıldı.

Süleyman Nutki Bey, 1896 yılında (eski asırlardanberi bahriyemizde mevcut olup fethedilmiş gemilerin isim levhaları modelleri, baş tasvirleri, makine ve ihtiraat modelleri, resimleri, tarihî levhalar, eski bahri kitaplar ve rasat âletlerinin bir araya toplanarak, bir Bahriye Müzesi kurulması hakkında) Bahriye Nazırına bir rapor takdim etti (1).

Süleyman Nutki Bey neşredilmemiş hâtıratında bu raporundan sonraki vaziyeti şöyle anlatıyor: (Mektupçu bey vasıtasıyla müze teşkili hakkında Nazır Paşaya takdim ettiğim istidaya bir sene geçtiği halde, bir cevap çıkmamıştı.

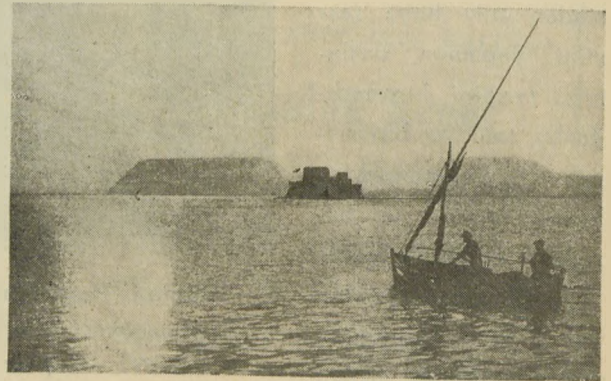
Geceler geç vakte kadar Nazır Paşa selâmlıkta bazı zabitan ve misafirleriyle oturup mülâkatlarda bulunur ve hususiyle başlıca meşgalelerini şatranç oynamak teşkil edermiş, böyle bir mülâkat esnasında olmalı, beni seven ve takdir edenlerden biri — Nizam Dairesi

Anadolu - İç Kale

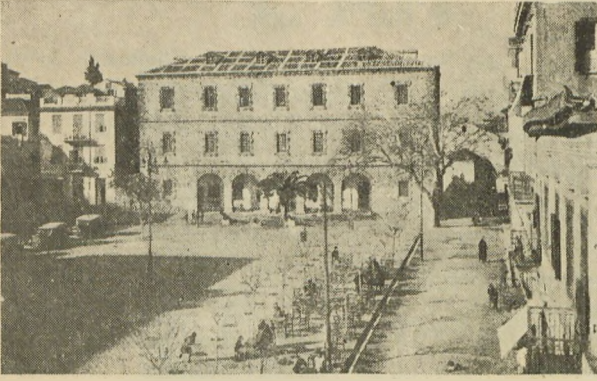
La Forteresse turque de Nauplie (Péloponèse).

Reisi Mustafa Paşa merhum olması ağılebi ihtimaldir — benim binbaşılığa terfiim hakkında beyanatta bulunması üzerine, Nazır Paşa hususî kâtibini çağırarak, çantasında mahfuz bulunan istidayı çıkartmış, bu istidada yapılmasını tasavvur ettiği Bahriye Müzesini tesis ederse, binbaşılığa kesbi istihkak edeceğimi beyan etmesi üzerine hazır bulunanlardan biri, rütbesi iktizası her yere nüfuzu cari olamaz, ve almak istediğini bulunduğu daireden kurtaramaz dedikte damadı olan miralay Hikmet Paşanın müdür sıfatıyla muavenette bulunmasını emretmiş oldukları haber verildi, kemali şevk ve gayretle işe mübaşeret ettik (2).

Anadolu'da Burc adası

L'île de la Tour turque dite de Burdj à Nauplie (Péloponèse) Grèce.

Anabolu (Çarşıhanı)

*L'ancienne Porte du Marché Turc à Nauplie
(Péloponèse) Grèce.*

Büyük amiraller yetiştirmiş ve denizlerde büyük zaferler kazanmış bir milletin bahriyeye ait hâtıraları, tarihî İstanbul tersanesinin muhtelif yerlerinden büyük bir dikkatle toplanıyordu.

Eski topçu, ingat, yelkenci, burgucu, başmütemet, lokanta ve tavşan mağazalarıyla inşaiye modelhanesi, makine resimhanesi, torpido komisyonu, erkânıharp kütüphanesi ve bahriye mektebinde kıymetli eşyalar bulundu. Bazı şahısların hediye ettikleri ve dışardan satın alınan eşya ve kitaplarla da müze koleksiyonu zenginleştiriliyordu.

Bu suretle hazırlanan müze (Bahriye Müze ve Kütüphanesi) ismiyle 31 Ağustos 1897 de Bahriye Nazırı, Hasan Hüsnü Paşa tarafından açıldı. Müze, dokuz kısma ayrılmıştı. Bu kısımlar sırasıyla (nisif gemi modelleri, tam modeller, havuzlar ve köprüler v.s. modeller makine modelleri ve hesaplı resimleri, hesaplı makine resimleri, arma ve tuğralar, eski gemilerin isim levhaları, resimler, levhalar ve müteferrik eşya) idi.

Resimler arasında tersane ve Haliç'in görünüşü, 1851 de cami altında yapılan merasim, Barbaros'a ait bazı resimler kıymetli eserlerdendi.

Müteferrik eşya arasında, eski borda feraherleri, eski gemilerde kullanılan gomne parçaları, arslan kuş modelleri ve bazı statüler bulunuyordu.

Kütüphane de yirmi dört kısma ayrılmıştı. Bu kısımlar arasında (Seyrisefain ve heyeti bahri, coğrafya ve seyahat, deniz harıtalrı,

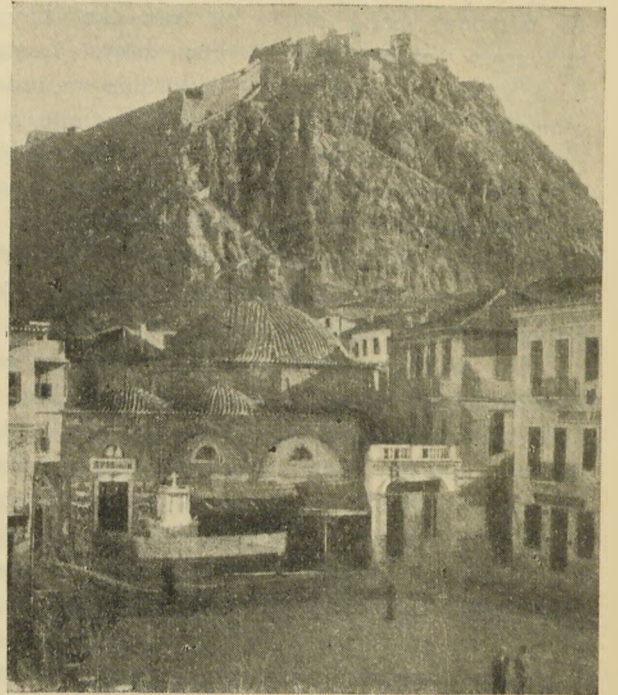
harp gemileri albümleri, kozmoğrafya ve heyet ilmi, gemi makineleri, gemi inşaatı hakkında mühim eserler toplanmıştı. Müze kütüphanesine Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa da başta Piri Reisin (Kitabı Bahrısı) olmak üzere kıymetli bazı kitaplarla kendi telif ettiği bazı kitapları hediye etmişti.

Kütüphanenin yazmaları arasında, denizciliği alâkadar eden çok kıymetli eserler bulunuyordu. Müteaddit İngilizce, Fransızca ve İtalyanca kitaplarla da zenginleştirilmiş bulunan Bahriye Kütüphanesinin bilhassa seyrisefain ve coğrafya bilgileri üzerinde ilk olarak basılmış Türkçe eserleri mühimdi.

Hikmet Paşa ile, Süleyman Nutki Bey 1315 tarihinde (Bahriye Müze ve Kütüphane İdareesi) ismiyle bir de fihrist neşretmişlerdi.

Bilhassa kütüphanedeki eserleri gösteren müze eşyasını da bir liste halinde sıralayan bu rehberden ziyade kataloğun önsözünde "pek çok nafi kitapla âsarı nadirenin cemolunduğu" bildiriliyor ve bu suretle "tettebbü ve mütaâlanın kolaylaştırıldığı ve eserlerin kaybolmaktan kurtarılmalrı" gayesile de fihristin neşredilmiş bulunduğu söyleniyordu (3).

Asırlarca zaferlerle ve şerefle devam etmiş

Anabolu'da Şehid Ali Paşa Camii
*L'ancienne Mosquée Turque XVII S.)
de Nauplie du Péloponèse.*

bir bahriye tarihinin hâtıralarını bir araya getiren bu güzel başlangıç, sonraları yürütülememiş, müze ve kütüphane ihmale uğratılmıştı.

Bahriye Nazırı Cemal Paşanın teşebbüsüyle, Deniz Müzesi yeniden canlandırılmış, ressam Sami Boyar, Müze Müdürlüğüne getirilmiş, fakat bu hamle de devamlı olamamıştı.

Cumhuriyet İdaresi, dünyaya nam salmış bir denizciliğin ve büyük bir tarihin hâtıralarını

nı bu şerefe lâyük bir çatı altında toplamak üzere dir.

(1) - (2) Süleyman Nutki Beyin ölümünden evvel yazdığı ve 11 defter halinde bulunan hâtıraları, halen oğlu Yüksek Mühendis Binbaşı Ata Nutki'dedir. Yurtdaki malûmat bu defterlerden aynen alınmıştır.

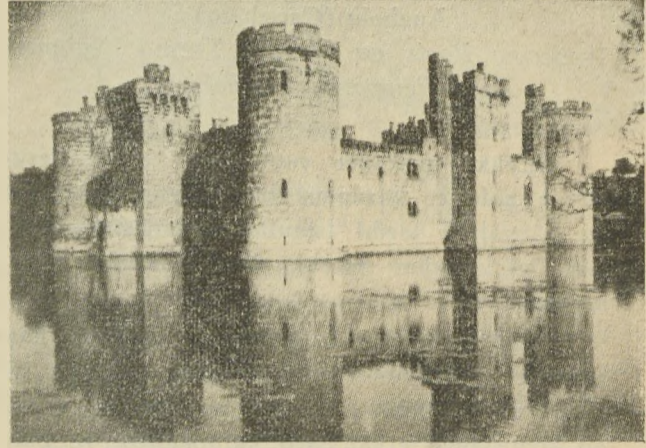
(3) Matbu fihrist, Üniversite Kütüphanesi, Yıldız kısmı, No. 630. H. ŞAHSUVAROĞLU

İngilterenin Millî Emanetleri Koruma Teşkilâtı

Bu teşkilât, tarihî bir kıymete veya tabii güzelliklere mâlik yerlerin muhafazası için kurulan Millî İngiliz Mütevelliler Heyeti olup, vazifesi bunların bozulmasına ve yok olmasına mani olmaktadır. Bu teşkilât sayesinde, tabii güzelliğe mâlik 100 bin akırdan fazla bir arazi, ve binden fazla güzel bina ve eserler, umumun kullanması, bunlardan zevk alması ve faydalanması için, tedrici bir harabiden ve yok olmaktan kurtarılmış bulunmaktadır. Teşkilât İngiltere'de, Kuzey İrlanda'da ve Gal de faaliyet halinde dir. İskoçya'nın bu iş için kendi teşkilâtı vardır.

İngiltere küçük bir memlekettir. Nüfusu 45 milyona balığ olan bir memleket büyük mikyasta endüstrileşmeğe yüz tutar, baştan başa yollar ve demiryolları ile örülür ve orada otomobil ve çeşitli nakil vasıtalarında alıp yürürse, o memleketteki tabii güzellikler tehlike karşısında bulunuyor demektir. Böyle bir vaziyet 51 sene evvel, İngiltere'de Millî Emanetleri Koruma (yani, tarihî bir kıymete veya tabii bir güzelliğe mâlik yerlerin muhafazası) teşkilâtının tesisine badi olmuştur.

Bu teşkilâtın kurulmasında en büyük müessirin İngiliz şairi Wordsworth ile, İngilizlerin tabiatında meknüz bağımsızlık hissi olduğu söylenebilir. Şair Wordsworth herkesten fazla olarak tabii manzalara ve güzelliklere karşı, İngilizlerin kalbinde büyük bir his uyandırmıştır. Kendisi İngilterenin "göller Mıntakası"nda yaşadığı için, bir çok şiirlerinde gölleri ve onların dağlarını, şelâlelerini, ağaçlarını ve çiçeklerini terennüm etmiş, ve bunların, İngiliz milletinin kalbinde yerleşmesine çok yardım etmiştir. Wordsworth, göller mıntakasında, demiryollarının yapılmasını protesto edecek kadar uzun seneler yaşamıştı.

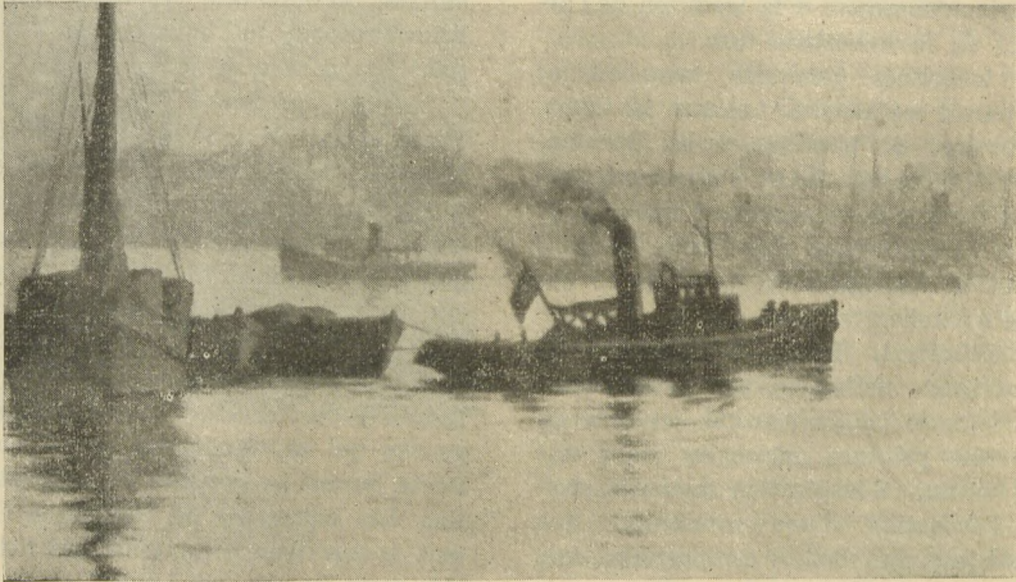

İngiltere'de Bodiam Castle (1386)
Bodiam Castle (Angleterre).

Teşkilâtı kuran üçlerden Canon Rawnsley, Wordsworth'un hayranlarından birisi olup kendisi dahi şairdi, ve göllerin güzelliği ve Wordsworth ve Ruskin gibi şairlerin bunlara olan sevgi ve düşkünlüklerini bir çok şiirlerinde yazmıştı. Müessislerden diğer birisi de, Sir Robert Hunter namında Londralı bir avukattı. Bu adam, umumun istifadesine konulabilecek yerlerin, eşhas tarafından gaspedilmemesi hususunda hayatının mühim bir kısmını feda etmişti. Gençliğinde dahi, Londra'nın hemen yanı başında bulunan Epping Forest ormanının, halkın istifadesine, zevk ve keyfine tahsis edilmesi için, Londra Belediyesile mücadele etmiş ve bunda muvaffak olmuştu. Müessislerden üçüncüsü Octavia Hill ismind bir kadındı. Bu kadın, Londra'da, iskan işleri hususundaki reformun rehberlerinden biri olup, London Hill ve saire bir çok açık sahaların, halk faydasına serbest bırakılmasını temin etmiş bulunuyordu.

Teşkilât 1895 senesinde kurulmuştur. Bu devre tam otomobillerin teamüm etmeğe başlaması ve yüksek nisbette veraset vergilerinin

L'Art Turc à Paris

Istanbul Limanı (Ressam Ayetullah)

Vue du Port intérieur d'Istanbul (Tableau d'Ayetullah).

Les échanges artistiques entre la Turquie et l'Occident ne datent pas d'hier. Dès la fin du XV siècle, Gentile Bellini, envoyé par le doge de Venise, faisait le portrait du Sultan Mahomet II, le conquérant de Constantinople.

Mais, malgré les visites successives de nombreux peintres européens, la Turquie resta longtemps fidèle aux procédés des miniaturistes, et la peinture à l'huile n'y fit des adeptes qu'au début du XIXe siècle. Fait curieux, les premiers peintres turcs furent tous des officiers qui, envoyés en Europe par leur gouvernement afin d'y apprendre la cartographie, y étudièrent la peinture auprès des peintres officiels de l'époque. C'est ainsi que plusieurs d'entre eux, furent dans les années 1860, les élèves de Boulanger et de Gérôme, dont ils apprirent les procédés, alors en vogue dans nos milieux académiques. Plus tard, vers 1910, une nouvelle génération d'artistes, venus en France, après avoir passé par l'Ecole des Beaux-Arts, fondée à Istanbul en 1883, s'initia à l'impressionnisme auprès de Jean-Paul Laurens et de Paul Chabas. En 1933, de retour d'Europe, où ils avaient passé plusieurs années, de jeunes artistes fondaient, à Istanbul, le «Groupe D», qui devait jouer un rôle décisif dans le développement de l'art turc moderne.

Ces jeunes gens, peintres ou sculpteurs, étaient de formations diverses, et ne constituaient pas une véritable école. L'un d'eux, Sadi Berke¹, avait étudié à Florence et retrouvé le goût du dessin plastique, dans les grandes œuvres des maîtres de la Renaissance. D'autres, Nouroullah Berk, Cemal Tollu, Zéki Izer avaient séjourné à Paris dans les ateliers de Lhote, de Léger, de Gromaire, de Despiau et de Gimond. Ils venaient d'y découvrir le cubisme et rapportaient en Turquie une conception plus intellectuelle de leur art, le désir d'une peinture plus construite, où la couleur se subordonnait à la forme. Ils prirent pour devise l'aphorisme célèbre de Léonard de Vinci: «la pittura è cosa mentale».

Leur arrivée, dans un milieu tout imprégné d'impressionnisme et où la tradition linéaire de la miniature restait vivante, ne fut pas sans causer quelque scandale. Ils firent figure de «fauves» mais, actifs et ardents, ils défendirent leur cause en de multiples expositions, et de nombreux écrits. D'autres artistes se joignirent à eux, et ils prirent rapidement la tête du mouvement moderniste turc en professant à l'Ecole des Beaux-Arts d'Istanbul.

Après de longues années d'absence, ils nous reviennent aujourd'hui en pleine matu-

rité, ayant élaboré au loin les leçons reçues de nos maîtres. Certes, le souvenir de l'art français reste vivant dans leurs œuvres, mais il s'unit harmonieusement à la tradition de l'art décoratif et de la miniature turc.

Deux tendances générales semblent se faire jour parmi ces artistes. Les uns, tel Cemal Tollu (Paysage de Brousse et les Vendangeurs), et Nouroullah Berk, s'attachent surtout à une recherche constructive inspirée de Lhote. Mais on remarque chez Tollu, les tons assourdis et la configuration particulière des paysages d'Anatolie.

Plus intellectuel, Berk, le théoricien du groupe, affirme nettement son programme : fondre la Turquie contemporaine et celle du passé, en une peinture nationale, dans une œuvre ou un nu, d'inspiration moderne, voisine avec l'évocation d'une miniature. Son grand port est une belle composition, très bien équilibrée.

Zéki Izer, parti lui aussi du cubisme, semble à présent tendre à des jeux de lumière et de couleurs très subtils. Son portrait d'homme, fortement charpenté par de grandes masses colorées, évoque le souvenir de Rouault.

Une tendance plus décorative se manifeste chez Bédri Rahmi, peintre et poète, qui allie une fantaisie rêveuse à un métier très sûr et à un beau talent de coloriste.

Une atmosphère empreinte de poésie émane de la «Maison rose», «du Vieux café», «du Photographe ambulante». Illustrateur apprécié, Rahmi se rattache, plus peut-être que ses camarades, à la tradition des miniaturistes, et, cependant ses œuvres nous semblent proches de Matisse et de Dufy. Il n'y a point là matière à nous étonner, ces derniers ayant trouvé dans l'art oriental une des sources de leur inspiration.

Ekrem Eyuboghlu, fait montre d'une manière très personnelle dans le traitement de tons précieux et chatoyants.

La princesse Fahrünissa Zeyid est plus lyrique. Le «Petit Café» au bord du Bosphore aux couleurs vives et claires, transpose en poésie la réalité. Ses paysages et ses portraits à l'encre de Chine affirment une forte personnalité.

Il nous faudrait encore citer Echref Uren,

portraitiste et paysagiste; Anif Kaptan, fervent d'Utrillo; Ahmet Halli, dont les œuvres entourées de spécimens d'art décoratif ancien : étoffes, céramiques, viennent confirmer les liens profonds qui unissent la Turquie d'aujourd'hui à celle de jadis.

Encouragé par M. Bizardel, directeur des Beaux-Arts de la Ville de Paris, M. René Grousset, conservateur du Musée Cernuschi, et son assistante, Mme Bernard ont tenu à rappeler le souvenir des nombreux peintres français qui, au cours du XVIIIe siècle, se sont rendus sur les rives du Bosphore, et ont contribué à répandre en France le goût des «turqueries». Les Van Mour, les Hilaire, Cassas, de Favray, familiers de Ferriol, de Villeneuve et de Vergennes qui représentaient le roi auprès de la Porte, furent les modèles de Lancret et de Van Loo. Les aquarelles de Guillaume Gillet attestent la survivance du goût des artistes français pour les pays du Levant.

Madeleine DAVID

Exposition de Peinture Turque au „Musée Cernuschi“

C'est avec un très vif intérêt que j'ai lu l'article paru sous le titre «L'Art Turc à Paris». Artiste moi-même, et artiste turc, rien de ce qui touche mon pays et mon art ne saurait me laisser indifférent. C'est d'ailleurs à ce double titre d'artiste et de Turc que je voudrais mettre les lecteurs de ce journal en garde contre une déplorable confusion dont la signataire de l'article, Madeleine David, n'a pas été la seule victime.

Le début de Décembre a vu à Paris deux manifestations artistiques d'une portée très différente : l'exposition de l'UNESCO, de caractère international, et où la production des divers pays, membres des Nations-Unies — et partant celle de la Turquie également — est représentée dans son entier, sans distinction d'école ou de groupe, et une exposition particulière organisée au Musée Cernuschi. La presse, du moins à en juger par les échos qui nous en sont parvenus jusqu'ici, ne semble guère s'être beaucoup occupée de la première de ces manifestations. Par contre, l'Exposition du Musée Cernuschi a été l'objet de publications fort louageuses, qui font le plus

Fener-Bahçe
Fener Bahtche
 (Tableau d'Ayetullah).

grand honneur au sens pratique de ses organisateurs. Ne sommes-nous pas au siècle où la réclame est considérée comme la première condition du succès, et où, plus que jamais, «la façon de... présenter les choses, vaut mieux que ce que l'on présente?»

Que l'on ne se méprenne pas d'ailleurs sur mes intentions. Je ne fais pas grief aux camarades qui ont su si bien faire retentir en leur faveur, les bruyantes trompettes de la renommée; je suis prêt même à les en féliciter. Seulement, ce qui déplaît à la plupart des artistes turcs, ce qui indigne même certains, c'est que l'on ait pu, inconsciemment, peut être et évidemment sans mauvaise foi aucune, présenter au public parisien, comme l'expression de l'Art Turc TOUT entier, ce qui n'était que la manifestation des tendances et des réalisations d'un groupe très limité par le nombre de ses adhérents, et, dont les conceptions sont très particulières.

Dans quelle mesure les 11 exposants du Musée Cernuschi, — tous membres du «Groupe D» — relèvent-ils de l'Art Turc? C'est là une question à laquelle il ne m'appartient pas de répondre. Je me borne à constater que l'auteur de l'article publié par l'«Istanbul» met quelque cruauté à insister sur l'influence que leurs maîtres, les Lhote, les Léger, les Gromaire, continueraient à exercer sur

ces artistes, tous âgés aujourd'hui de 40 à 50 ans, donc en âge de développer un talent propre et des initiatives personnelles. En tout cas, je suis en droit d'affirmer que ces 11 exposants ne représentent pas TOUTE la peinture turque. M. René Grousset, le Conservateur de Musée Cernuschi, l'a bien compris, lui, qui dans sa brochure de présentation et à propos de l'un de ces Messieurs, souligne qu'il est l'un des artistes les plus éminents «parmi ceux dont les œuvres figurent ici».

Le nombre relativement restreint des tableaux exposés (exactement 55 auxquels on a ajouté quelques dessins sans pouvoir atteindre toutefois le chiffre de 100 pièces); la façon dont on a dû recourir à une triple exposition de tapis turcs, de faïences turques, de calligraphie et de miniatures turques, appelant ainsi l'art turc ancien le plus authentique à la rescousse de ce que l'on se plaisait à qualifier d'«Art Turc d'aujourd'hui», sont autant de preuves de l'ampleur très restreinte de cette exposition. L'affluence des visiteurs était-elle due davantage à tel maître du XVIIIème siècle, ou à tel élève appliqué et assidu de Despiau et de Gimond? Cela encore, c'est un point qu'il ne nous incombe pas d'élucider.

Mais il est un fait sur lequel nous tenons à insister: c'est que des deux expositions de Décembre 1946 à Paris, celle dont on ne parle guère, l'Exposition de l'UNESCO, pourrait prétendre représenter avec une certaine fidélité, la peinture turque d'aujourd'hui. Par contre, l'Exposition du Musée Cernuschi ne représente que l'un des groupements d'artistes turcs, soit le «Groupe D». L'Union des Beaux-Arts, les Indépendants et les nombreux peintres qui n'ont adhéré à aucune école ni à aucune coterie, n'y figurent pas. Les jugements que l'on formule à l'égard de ces 11 peintres, de leurs formules d'art et de leurs moyens d'expression, qu'ils soient favorables ou sévères, n'atteignent donc que les seuls exposants et n'intéressent en rien la masse des peintres turcs d'aujourd'hui, dont les œuvres n'ont pas figuré au Musée Cernuschi et dont les conceptions et les méthodes sont d'ailleurs diamétralement opposées à celles des membres du «Groupe D».

Ayetullah SUMER
 Secrétaire Général de l'Union des Beaux-Arts.

Une Visite à l'Exposition

...Hier je suis sortie de ma vie de demie recluse pour aller à l'Exposition Turque. Quelques vieux tableaux, vieux firmans m'ont ravie, ainsi que des inscriptions mévlévis; un vieux drapeau a fait battre mon cœur; quelques vieux «Kutahias» m'ont charmée; quant à la peinture moderne qui était la raison de l'exposition, tout le monde me dit que c'est ce qu'il y avait de mieux à l'U.N.E.S.C.O. Je veux bien le croire, c'est composé, dessiné. C'est bien, mais... l'atmosphère, la lumière manquent. Ces tableaux pourraient être de n'importe quel pays. Un turbé sur une place pourrait être peint par Toulouse - Lautrec; une femme, sur une chaise, par Carrière; etc. C'est bon, j'aurais voulu mieux. J'aurais voulu la lumière transparente et qui tremble, la lumière dorée, la lumière qui même les jours de pluie nous dit que le soleil n'est pas loin; la lumière de chez

nous qui réchauffe les cœurs et les rend vibrants.

Cependant un tableau m'a retenue: une femme est assise la tête baissée, on ne voit d'elle que la tête et les épaules, le regard baissé et triste, elle est toute mélancolie dans la lumière terne qui l'entoure, est-ce le mal du pays? On sent qu'elle est là, triste, inerte, sans combativité, sans espoir, elle n'a plus envie de rien, mais elle a permis à son peintre de faire un beau tableau. Je retournerai avec une amie qui ne connaît pas la Turquie, mais rêve de la connaître.

Il y avait à l'Exposition Turque les Chambrun, les Kamerer, les Roger Maugras, les Bacot; Mesdames Berthelot, Jouvene¹, Nouriye Rohczinska et Nazli d'Hallay, — qui comme moi songe avec émotion au soleil du Bosphore qu'elle a revu cet été — Pozzi, Robert de Billy, l'ambassadeur, les Hermitte; une foule...

G. C.

La vie intellectuelle en Turquie pendant l'année 1946

Quel a été l'apport à la vie intellectuelle turque, de l'année 1946 qui vient de s'achever? Efforçons-nous, d'y répondre, en embrassant d'un regard d'ensemble les publications de l'année.

1 — Les journaux de Turquie pour l'année 1946 méritent de retenir l'attention en tant qu'organes de la pensée turque. L'axe d'une importante partie de leurs publications est constituée par la liberté de la presse, la démocratie, la lutte contre la spéculation, les problèmes de l'Université et de l'Instruction Publique, les commentaires sur les élections et la démocratie, les organisations de classe et professionnelles, — bref par des problèmes sociaux essentiels. — Beaucoup d'entre nos écrivains se sont inspirés, dans les solutions qu'ils ont préconisées pour ces problèmes, d'une sorte de radicalisme. Si nous feuilletons les collections des divers journaux du pays, en les plaçant sur une même table, nous nous trouvons en présence de deux genres de radicalisme qui s'expriment comme suit:

1 — Pour parvenir à la liberté et à la

justice sociale, il ne faut pas se départir de la discipline et de l'autorité.

2 — Si l'on veut atteindre la liberté et l'ordre social, il faut mettre de côté toute conception d'autorité, — exception faite des voies de la stricte légalité — et réaliser une révolution des idées dans notre éducation politique.

Les partisans de cette seconde procédure affirment que beaucoup de lois élaborées déjà ou en cours d'élaboration (et en tout premier lieu la loi électorale) seraient imparfaites et anti-démocratiques. Cette dualité de conception a une influence indéniable sur la création de la dualité d'orientation de la presse turque. Parmi les tenants de la seconde ligne de conduite un autre groupe — que la presse a commencé à qualifier, comme le fait déjà le public, de «gauche» — a surgi, et n'a pas tardé à disposer d'une presse, disposant d'amples capitaux, ayant beaucoup de ramifications et se suffisant à elle-même. Vers la fin de l'année, les partisans des deux conceptions que j'ai signalées plus haut, ont commencé à prendre position contre ceux qui suivent cette troisième

ligne de conduite. Puis, dans les plus grandes villes de Turquie, un communiqué du commandement de l'Etat de Siège a été publié, certaines dispositions ont été prises, et il a été mis fin à l'activité et aux publications des organes de ce troisième groupe. Par une curieuse coïncidence, à la fin de 1945, la presse avait déjà traversé une crise de ce genre. Cet incident, regrettable du point de vue de la liberté de la pensée absolue, pourra induire à la sagesse — espérons-le du moins — ceux qui sous une apparente sincérité, veulent saper la liberté de la pensée au profit des intérêts de classe. Souhaitons en même temps que nos journaux, qui sont les organes de la pensée, n'aient pas à traverser une nouvelle crise de ce genre au cours de l'année qui commence.

Le journalisme turc, qui, toujours vers la fin de 1945, avait été ébranlé par le manque d'organisation, a pu être réorganisé vers la fin de l'année 1946. L'Union des Journalistes d'Istanbul se rapproche de plus en plus de son idéal qui est d'être une organisation digne de la plus grande ville de Turquie, et capable même de servir de liaison dans les relations professionnelles et culturelles internationales.

Si l'on faut donc formuler un jugement d'ensemble, nous pouvons constater que notre presse, au cours de l'année écoulée, a rendu des services importants sur le front de la pensée; qu'elle a servi surtout à répandre l'esprit électoral et démocratique, et à renforcer l'éducation de la critique des événements à l'échelle du pays.

2 — La presse périodique de Turquie a partagé le sort de la presse quotidienne. Nous rencontrons ici également les trois courants déjà signalés. Une partie des revues qui s'étaient multipliées, en profitant des possibilités légales et matérielles qui leur étaient offertes, ont grossi le nombre de celles qui paraissent déjà régulièrement; d'autres ont suspendu d'elles-mêmes. La revue «Özleyiş» qui avait commencé à paraître au cours des derniers mois de l'année et qui est dirigée par l'un de nos jeunes publicistes, Sofuoğlu M. Zeki, est entrée dans la nouvelle année avec une organisation des plus systématique. C'est avec joie que l'on voit la revue «Folklor postasi» qui publie des études de littérature po-

puaires et des recherches folkloriques, poursuivre sa tâche avec succès et tenacité, et la revue «Halk Bilgisi Haberleri», qui est une ancienne publication, acquérir une vigueur nouvelle. La revue «Çalışma» qui paraît à Ankara, grâce à un appui officiel, a atteint sa première année d'existence. Elle est parvenue à s'assurer un large public de lecteurs, hors du cercle des «lecteurs officiels», et publie des études consacrées aux diverses formes et modalités de travail. Souhaitons que cette revue remplisse le rôle d'un guide scientifique, et serve à orienter l'activité officielle du département dont elle est l'organe en répandant sur les affaires du Ministère du Travail, la lumière de la science, de l'expérience, au besoin aussi de la critique sévère et instructive.

Dans l'ensemble donc, nos revues se sont efforcées, au cours de l'année écoulée, d'éclairer leurs lecteurs, dans la mesure de leurs moyens, sur les événements et les problèmes mondiaux et nationaux.

3 — Où en sommes-nous du point de vue des livres et des brochures parus l'année dernière. Il faudrait disposer pour répondre à cette question, d'une statistique complète. Si toutefois nous nous tenons aux bibliographies publiées par le Ministère de l'Instruction Publique, et aux indications fournies par les journaux sous la rubrique des «Livres Nouveaux» on peut conclure que l'année 1946 a été par dessus tout, celle du triomphe de l'esprit historique. Effectivement, on a pu voir entreprendre de divers côtés, l'œuvre tendant à «conquérir et à développer l'esprit de l'histoire nationale». Il faut citer en premier lieu l'«Introduction à l'Histoire Générale Turque» du Prof. Zeki Velid, dont chacun attend et souhaite qu'il puisse reprendre un moment plus tôt, ses cours à l'Université d'Istanbul: l'«Ankara à l'ère primaire» du Dr. Afif Erzen, et les «Combats d'Inönü et d'Eskişehir pendant les Croisades», de Féridun Dirimtekin, outre un grand nombre de livres, d'histoire précieux et de caractère académique. Il faut y ajouter les ouvrages qui fournissent des informations sur l'histoire de nos œuvres sociales. C'est le cas, par exemple pour «L'ensemble de la Mosquée de Fatih et ses dépendances» (Fatih Külliyesi) du Dr. Sühey Unver. Comment ne pas citer l'ouvrage «Vakıflar», de notre éminent légiste,

Ali Himmet, fruit de longs efforts? Tandis que l'on éclaire des rayons de la science, les premiers et lointains anneaux de notre histoire, nous rencontrons de nombreuses monographies relatives aux ères plus proches de nous. «Les Batailles des Armées Ottomanes», en deux volumes, œuvre d'un de nos généraux, et qui ont trait à la fin du XIXe siècle, «Les Martyrs» (Şehidler) de Féridun Fazıl, puis «Sivas dans la lutte nationale», suivi par «Samsun dans la lutte nationale», et «Erzurum dans la lutte nationale», sont autant d'ouvrages qui ont rencontré de profonds échos dans la presse. Les feuilletons historiques parus dans les journaux, et qui évoquent les grandes figures du passé, les Alparslan ou les Yavuz, les «Souvenirs» d'un de nos anciens présidents du Parlement Halil Mentеше ou les «Notes sur le parti libéral», de feu Agaoglou Ahmed, s'ajoutent à ces publications. S'il est vrai, comme on l'affirme, que l'esprit historique est la contrepartie, dans le passé de l'esprit de vitalité des nations, nous sommes en droit de nous montrer fort optimiste en présence de ces publications. Le Recteur de l'Université, rompant avec les conceptions fausses et superficielles, jusqu'ici en honneur n'a pas hésité dans son discours d'inauguration de la nouvelle année scolaire, à saluer la «493ème année» d'activité de cette institution qui vient d'obtenir son autonomie. Cela a contribué à affirmer cet esprit historique en présence de la jeunesse, et ce n'est pas

autre chose que la manifestation du souci de l'avenir national se reportant vers le passé.

Ce point constitue un des caractéristiques le plus marqués de l'année écoulée; en l'approfondissant quelque peu, on constate que l'esprit historique, s'est reflété aussi dans nos différentes institutions sociales. Nous avons rencontré aux vitrines des libraires, la 15e de la série des œuvres religieuses de l'un de nos jeunes historiens, le Dr. Osman Turan, «Les Turcs et l'Islamisme». Il faut mentionner aussi les deux ouvrages concernant l'Islamisme écrit par un auteur italien, et traduit en turc par le Prof. Ahmet Naim, «La Morale Islamique» et «l'Islamisme et le Socialisme». Ce dernier ouvrage rappelle l'idéologie des partis politiques chrétiens, qui sont apparus en Occident vers la fin de la deuxième guerre mondiale. Si l'on songe aussi aux débats sur l'éducation qui ont lieu au cours des travaux des derniers mois à la GAN, on se trouve en présence d'un ensemble de publications et d'idées que l'on ne saurait négliger. La presse mondiale toute entière, enregistre une sorte de reconnaissance de l'éducation religieuse et souligne la solidité des liens qui unissent la morale et la religion. Le fait que ces problèmes importants sont agités dans l'atmosphère intellectuelle de la Turquie, est un témoignage d'éveil et d'intérêt pour la réalité.

Prof. FINDIKOĞLU

Nouvelles de Turquie

Le Ministère du Commerce communique à la date du 16 Décembre 1946: Les restrictions quantitatives établies sur les combustibles-pétrole, sont abolies à partir du 17 Décembre, et la quantité de pétrole allouée à chaque famille, à raison d'un litre et demi par mois, a été portée à 3 litres.

Dès qu'on aura la possibilité d'importer du fer blanc en feuille dans les mesures correspondant au besoin du pays, la vente du pétrole sera également laissée libre.

La liberté de trafic pour tous moyens de transport motorisés étant en principe décidée, la décision définitive à ce sujet sera communiquée ultérieurement. Les prix de revient

des combustibles liquides et huiles minérales, remaniés à nouveau sur base des prix cifs et les frais de transports actuels ont été communiqués télégraphiquement aux autorités civiles locales.

Le même Département a communiqué au Vilayet d'Istanbul les nouveaux prix des carburants liquides. D'après cette communication le pétrole sera vendu à Ptrs. 23,25 le kilo en gros, et Ptrs. 27,75 au détail.

L'essence est fixé à 44,40 Ptrs. le kilo en gros, et à Ptrs. 42,85 le litre au détail.

— La VIème Section de la Police vient de dresser une statistique de la circulation automobile à Istanbul, montrant les fluctuations